כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות

בסודשיח

בס"ד ■ יום רביעי ■ פרשת בראשית ■ כ"ג תשרי ה'תשפ"ב ■ 29.09.2021 ■ גליון מס' 651

האחווה הראשונה בתורה

/ הרב יעקב הלוי פילבר

אדם הראשון בראשית דרכו כאדם בודד היה מחויב לדאוג קודם כל לשלמותו האישית כשהוא יחיד בעולמו. ורק לאחר לידת קין והבל הפכה האנושות ממציאות של איש בודד למציאות של חברה, ובכך השתנו מטרותיה של האנושות. וכך מבאר הנצי"ב [בפירושו 'העמק דבר'] את הכתוב: "ותוסף ללדת את אחיו את הבל", שתוספת המילים "את אחיו" היא לכאורה מיותרת, והתוספת באה להשמיענו שעם לידת הבל נולדה האחווה בעולם, שאחד ממאפייניה היא העזרה ההדדית היכולה להתקיים רק כאשר קיימים לפחות שנים, אחד נותן ואחד מקבל, האחד נזקק והאחר בעל אמצעים, ועוד מציין שם הנצי"ב שצורה זו של אחווה היא מיוחדת למין האדם בלבד ואין לה דוגמא בשום בעל חי אחר. ומפני סיבה זו נחלקו שני האחים הראשונים בתכונתם ובעיסוקם, קין שהיה עובד אדמה הוא היה ה"נותן" ועסק בהכנת הצרכים החיוניים של קיום האדם, ובה בשעה הבל, האח השני, לא היה יושב בטל, אלא הלך להיות רועה צאן, עיסוק המספק לאדם מותרות שאינם הכרחיים לקיומו של האדם, ואת המזון היסודי היה הבל מקבל מקין. ועוד מציין שם הנצי"ב שגם בקשת המותרות היא מיוחדת למין האנושי ואין למצוא אותה אצל שום בריה אחרת, שהיא מבקשת רק מה שהכרחי לה. ומפני שבקשת המותרות אינה הכרחית לקיומו של האדם היא "הבל", כשמו של בעליה שנקרא הבל.

אדם הראשון היה ביצירתו אדם בודד, שהמחויבות שלו התמקדה בהשלמתו אישית בלבד, הדבר הזה נשתנה מאז לידת קין והבל שאז נוצרה האחווה הראשונה בעולם, שינוי שהיה צריך לחולל גם שינוי בהתנהלותו של המין האנושי, שהיה עליו לעבור מהתנהלות של פרט להתנהלות של חברה, שינוי שהטיל על האדם מטלות נוספות, והן: שלא לדאוג רק לשלמותו האישית אלא גם להטיב לזולת, לסייע לו בכל מה שנחוץ לו, ולא לעשות לזולתו מה ששנוא לו וכדומה. אבל אי ההתייחסות לשינוי המטרות של האדם היא שהייתה בעוכרם של קין והבל. ואולי גם אדם הראשון תרם לכך, סביר להניח שאדם הראשון אחר שנענש וגורש מגן עדן הפיק את הלקחים מכישלונו האישי, בהבינו שכישלונו האישי היה במה שלא היה נאמן לעצמיותו, שבטל רצונו מפני רצון אחרים, וכנראה ניסה להעביר את הלקח הזה גם לבניו שעליהם לשים בראש סדר העדיפויות שלהם את הדאגה לשלמותם האישית, דבר שהיה נכון אצל אדם הראשון כשהיה בודד בעולמו. אבל תפיסת עולם זו היא הרת אסון כאשר מיישמים אותה במציאות שיש בה חברה, ובזה נכשלו קין והבל כאשר אימצו לעצמם את הלקח של אביהם ומימשו אותו במציאות החיים החדשה שלהם, ואכן הם הגיעו באנוכיות שלהם למדה מופרזת עד כדי שלא להתחשב כלל כל אחד בצרכי זולתו, כמו שמובא במדרש [ב"ר פכ"ב טז]: "ויאמר קין אל הבל אחיו, ויהי בהיותם בשדה - על מה היו מתדיינים? אמרו בואו ונחלוק את העולם, אחד נטל את הקרקעות ואחר נטל את המטלטלין. לאחר שחלקו, אמר קין להבל: הארץ אשר אתה עומד עליה שלי היא, פרח באויר! וזה אומר: מה שאתה לובש שלי הוא, חלוץ בגדיך!", עד כדי כך חשב כל אחד רק על עצמו ולא היה מוכן להתחלק עם זולתו.

כישלונם של קין והבל אינו חד פעמי הוא חוזר על עצמו גם בדורות הבאים, והיא שכיחה במיוחד אצל "דור ההמשך" שבכל דור ודור, כאשר הגה ההנהגה עובר מהאבות אל הבנים, והבנים במעמדם החדש במקום שיעדכנו את התנהלותם לפי המציאות החדשה הם נצמדים לפתרונות של האתמול, פתרונות שהיו נכונים בדור הקודם אבל במציאות המתחדשת שהשתנתה אין הפתרונות הישנים מתאימים. וכך נהגו קין והבל, למרות שחייהם השתנו ממציאות של יחיד למציאות של חברה, הם

תפוצה לכל קהילות ישראל

עוד בעיתון

ניתן לעבור לכתבה הרצויה ע"י לחיצה על שמה.

שו"ת חורף
אישה שנוהגת להתפלל רק תפילת אחת ביום והתפללה תפילת ערבית, האם תפילה זו נחשבת לה ליום שהיה, או ליום שיהיה?...
המשך בעמ' 2

רוח אלוקים
בתחילת פרשת בראשית נאמר, "וחושך על פני תהום - ורוח אלוקים מרחפת על פני המים". כשפני...
המשך בעמ' 3

למה נקנסה מיתה על בעלי חיים?
בפרשתנו כתוב: ותרא האשה כי טוב העץ למאכל, וכי תאוה הוא לעינים, ונחמד העץ להשכיל...
המשך בעמ' 4

סיפור לשבת
בראשי"ת
את המעשה הבא סיפר הרה"ג רבי מאיר מיכאל גרינוולד שליט"א מפיו של בעל המעשה: לאחר תקופה די...
המשך בעמ' 5

שביבים
■ *רק מעקה קטן סובב אותם...*
■ *אין עוד מלבדו*
המשך בעמ' 6

התבוננות בדברי אור החיים בפתיחת חיבורו
ב"ה שאנחנו זוכים מידי שבוע לטעום ממתיקות אמרותיו חידושיו וביאוריו של רבינו אור החיים הקדוש, ועתה...
המשך בעמ' 9

זהיר בממון חברו
הרב בן-ציון אבא שאול זצ"ל (כ"ט בתמוז ה'תרפ"ד, 31 ביולי 1924 - י"ט בתמוז ה'תשנ"ח, 13 ביולי 1998)...
המשך בעמ' 10

ניהלו את מלחמת החיים החדשה לפי כללי המלחמה הקודמת. הם נצמדו למטרות האינדיבידואליות שהיו נכונות אצל אדם הראשון, שהיה יחיד בעולמו, אך אינן עונות על דרישות המציאות החדשה של היות אחווה חברתית, שבה יש לאדם מטלות ומחויבויות נוספות. כישלונם זה של קין והבל הוא אות אזהרה לדורות הבאים, שגם אם כל דור צריך להיות נאמן לדור האבות, להמשיך את מורשת העבר, אבל המחויבות הזו אינה צריכה להפריע לנו לבחון את המציאות המתחדשת, האם חלו בה שינויים, ואם כן יש לתת להם תשובות מעודכנות, כאימרתו של הראי"ה קוק [אג' ראיה א' עמ' ריד]: "הישן יתחדש והחדש יתקדש".

שו"ת חורף
הרב שבתי יגל / הכולל הקהילתי רעננה

האם תפילת ערבית היא התפילה הראשונה של היממה או התפילה האחרונה

שאלה: הנה נשאלתי באשר לאישה שנוהגת להתפלל רק תפילת אחת ביום - כדעת הרמב"ם - והתפללה תפילת ערבית, האם תפילה זו נחשבת לה ליום שהיה, או ליום שיהיה?

והנה אם היא מתפללת ערבית בכל יום, הרי שאין לשאלה זו משמעות הלכתית, שהרי ממה נפשך יוצאת בכך ידי חובת תפילה בכל יום, אולם באופן שאין היא מתפללת ערבית בדרך כלל, ובאותו יום התפללה שחרית וערבית, ולמחרת לא התפללה לא שחרית ולא מנחה ולא ערבית, האם זה נחשב שביטלה מצוות עשה של תפילה ביום אחד? שאם נאמר שתפילת ערבית שייכת ליום שהיה, אזי מאחר ולמחרת לא התפללה לא שחרית ולא מנחה (וכן לא אמרה שום בקשה הכוללת שבח והודאה לקב"ה) אם כן לא קיימה ביום זה מצוות תפילה אך אם תפילת ערבית שייכת כבר ליום הבא הרי שלא ביטלה מצוות תפילה באותו יום.

תשובה: הנה ידוע שעל פי התורה היום מתחיל מהלילה וכפי שנאמר בפרשת בראשית 'ויהי ערב ויהי בוקר', ואם כן בנוגע לשאלתנו עלינו להסיק כי תפילת ערבית שייכת ליום המחר, ולא ליום שהיה.

ולפי זה יוצא למעשה חידוש, שדווקא בתפילת ערבית שהיא תפילת רשות, בה אנו מקיימים בכל יום את חובת התפילה מהתורה.

טעם לומר שלעניין תפילה היממה מתחילה מהבוקר

אולם שמא יש לומר שאף על פי שהיום מתחיל מהלילה, מכל מקום לעניין מצוות התפילה, הדבר שונה והיממה מתחילה מהבוקר, והלילה הולך אחר היום.

והטעם לומר כך הוא שהרי אברהם אבינו תיקן את התפילה הראשונה שהיא תפילת שחרית, ומדוע לא תיקן את תפילת ערבית שהיא לכאורה התפילה הראשונה ביממה? ולכן יש מקום לומר שלעניין מצוות התפילה, הלילה הולך אחר היום, וכמו ברכות התורה וברכות השחר, שהחיוב מתחיל מחדש בכל בוקר.

אולם יש לדחות ראיה זו שיש לומר שקודם מתן תורה אכן היממה התחילה מהבוקר, וכפי שנאמר בפרשת נח 'וקיץ וחורף ויום ולילה לא ישבתו' ולכן אברהם אבינו תיקן תפילת 'שחרית', אך לאחר שהתחדש במתן תורה שהיממה מתחילה מהלילה, אם כן התפילה הראשונה ביום היא תפילת ערבית.

(ועל פי זה שמעתי פעם לבאר באופן נוסף את מנהג ישראל תורה להיות נעורים בליל חג השבועות שקודם מתן תורה הלילה היה שייך ליום שלפניו, ואילו במתן תורה שהיה לפנות בוקר התחדש שהלילה שייך ליום שאחריו, וא"כ הלילה של ליל מתן תורה נותר ללא יום, שבלילה זה חל השינוי, וכאשר כבר חל השינוי היה זה כבר קרוב לבוקר, וממילא מאחר שלא היה 'לילה' אף אנו נעורים כל הלילה זכר לכך שאין זה 'לילה').

טעם נוסף מדוע יש לומר שלעניין תפילה היממה מתחילה מהבוקר

אך עדיין יש מקום לומר שלעניין התפילה היממה מתחילה מהבוקר, שהנה הגמרא במסכת ברכות אומרת שתפילות כנגד תמידין תיקנום, והנה ידוע שלעניין 'קדשים' הלילה הולך אחר היום, ואם התפילות הן כנגד הקרבנות, אזי שיש לומר שגם לעניין התפילות הלילה הולך אחר היום.

ראיה מדברי הגמרא שאין הדבר כן וגם לעניין תפילה הלילה הולך אחר היום

אולם נראה שיש להביא ראיה מהגמרא שעל אף שהתפילות נתקנו כנגד הקרבנות, מכל מקום היממה לעניין התפילה מתחילה מהלילה, והיום הולך אחר הלילה, שהנה הגמרא במסכת ברכות מסתפקת האם מי שלא התפלל מנחה מחמת אונס או שגגה, יכול להשלימה בתפילת ערבית, ועל זה אומרת הגמרא שגם אם נאמר שמי שלא התפלל ערבית יכול להשלים תפילה זו בתפילת שחרית, אין מזה ראיה לפשוט את הספק לגבי תפילת מנחה, מאחר ותפילת ערבית ושחרית שניהם באותו יום, אך תפילת מנחה

וערבית אינן באותו יום, ולכן יש להסתפק האם אפשר להשלים, וצדדי הספק הם האם משום שהתפילה כנד הקרבן אם כן נאמר שעבר יומו בטל קרבנו, או שנאמר שמאחר והתפילה היא גם בקשת רחמים אם כן יוכל להשלימה, ופושטת הגמרא ספק זה לחיוב, שאכן ניתן להשלים את תפילת מנחה בערבית.

ומבואר מגמרא זו, שהיה פשוט שהיממה מתחילה מהלילה, ואין לומר שבמסקנה של הגמרא התחדש שהיממה מתחילה מהבוקר, ומשום כך ניתן להשלים את תפילת מנחה בערבית, שאם כן ישוב ויתעורר ספק הגמרא באשר לתפילת ערבית האם ניתן להשלימה בשחרית והבן.

ובאמת נראה לענ"ד שאין כלל להביא ראיה מכך שתפילות כנגד קרבנות תיקנום לעניין שאלתנו, שהרי אנו עוסקים בדעת הרמב"ם, ולדעת הרמב"ם יש במצוות התפילה שתי דרגות חיוב, יש קיום המצווה מהתורה, וזאת אנו מקיימים בתפילה אחת ביום, ויש מה שחכמים תיקנו ג' תפילות ביום בזמנים מסוימים וזה מדרבנן גם לדעת הרמב"ם, והנה כל מה שתפילות תיקנו כנגד הקרבנות, זה רק בדרגת החיוב מדרבנן, אבל בדרגת החיוב הראשונה שהיא מהתורה, אין כלל משמעות לתפילת שחרית, מנחה או ערבית, ואין כלל זמן לתפילה, אלא חייב אדם להתפלל תפילה אחת ביום, ומאחר והיום על פי התורה מתחיל מהלילה, אם כן החיוב מתעורר בכל ערב, והיממה נמדדת מערב ועד ערב, וכל עניין ג' התפילות שהם כנגד הקרבנות הוא רק בדרגת החיוב השנייה שהיא מדרבנן, ואיך נבוא ונאמר שהחיוב שהוא מדברי חכמים יבוא וילמד על עצם החיוב שהוא מהתורה?

מסקנת הדברים

ולכן נראה לעניות דעתי למסקנה לעניין שאלתנו - אישה שהתפללה תפילת ערבית - שתפילה זו נחשבת לה ליום הבא, וגם אם לא תתפלל למחרת שחרית ומנחה, לא ביטלה בכך את החובה להתפלל תפילה אחת ביום - לדעת הרמב"ם.

אמנם אף על פי שמצאתי כדבריי בספר 'אמת ליעקב' לגר"י קמינצקי זצ"ל, וכן יש לדייק מדברי היעב"ץ בסדורו, מכל מקום אין לכחד כי יש דעות החולקות ונוקטות שלעניין תפילה היממה מתחילה מהבוקר (ואין כאן מקום להאריך) אך מכל מקום הנראה לעניות דעתי כתבתי.

ומה מאוד השתוממתי לראות מה שכתב בספר פסקי תשובות (סימן פ"ט הערה 2) כדבר פשוט שמאחר ותפילת ערבית רשות אי אפשר לקיים בה את המצוות עשה מהתורה להתפלל תפילה אחת ביום (לדעת הרמב"ם) וכתב שכן משמע ממרוצת לשון הרמב"ם בריש הלכות תפילה ומעוד כמה ראשונים, ואיני יודע היאך דייק זאת מדברי הראשונים הנ"ל, וכל הנידון הוא האם היממה מתחילה מהבוקר או מהלילה, אבל מדוע שאדם לא יוכל לקיים את חובת מצוות התפילה מהתורה בתפילת הערב.

ובפרט תימה רבתי על דבריו שאם אכן כדבריו בדעת הרמב"ם שלא ניתן לקיים את מצוות התפילה אלא ביום ולא בלילה, אם כן הויא מצוות התפילה מצוות עשה שהזמן גרמא, והרמב"ם הרי כתב להדיא שתפילה היא מצוות עשה שאין הזמן גרמא, וזה ברור ופשוט.

רוח אלוקים

/ הרב איתמר הרשקו

בתחילת פרשת בראשית נאמר, "וחושך על פני תהום - ורוח אלוקים מרחפת על פני המים[1]". כשפני התהום ופני המים - חד הם[2]. ולמרות זאת, התורה קוראת להם בתחילה 'פני תהום'. ולאח"כ 'פני המים'.

בפסוק שאחריו אומרת התורה, "וירא אלוקים את האור כי טוב ויבדל[3]". שראה הקב"ה, שלא כדאי שהרשעים ישתמשו באור. ולכן הוא הבדיל, והפריש אותו לצדיקים, לעתיד לבא[4]".

כבר ביום הראשון, הבדיל הקב"ה את האור לצדיקים לעתיד לבוא. כיוון שראה את כל עניין, ארבע המלכויות[5].

שבפסוק הזה רמוזים ארבעת המלכויות. ששעבדו את ישראל, במהלך כל גלויותיו. כאשר 'חושך על פני התהום' - זו מלכות יוון. ו'רוח אלוקים מרחפת על פני המים' - זו רוחו של מלך המשיח. וכך משמע שישנו קשר, בין החושך של מלכות יוון. הנמצאת על פני המים[6], לבין רוחו של מלך המשיח. הנמצאת גם כן על פני המים, כמרחפת מעל המים.

בגלות יוון נגזר על ישראל, שיתרגמו את התורה ליוונית. תרגום זה גרם לאותו רשע, לדרוש את הפסוק "גנב איש ומכרו ונמצא בידו מות יומת[7]" - ולבקש להרוג עשרה צדיקים. כנגד עשרת השבטים שחטאו, במכירת יוסף. תרגום התורה גרם, לשלושה ימים של חושך בארץ[8]. ובסופו של דבר, גם לעשרת הרוגי מלכות. משום כך הגדירו חז"ל, את מלכות יוון - חושך. אך דבר זה הינו רק לפי ראייתנו - חושך על פני תהום. שכן התהום- אלו המים, ואין מים אלא תורה.

ואותה 'רוחו של מלך המשיח', המרחפת על פני המים. היא החושך, שעל פני אותם מים. שכן עניין עשרת הרוגי מלכות, גרם לנפילת רומי[9]. והתגלות רוחו של מלך המשיח - הבא משערי רומי[10].

משום כך דרשו חז"ל - וירא אלוקים את האור כי טוב ויבדל, שהקב"ה הבדיל את האור לעתיד לבא לצדיקים. כי ראה שישנם רשעים, שאינם כדאי שישתמשו באור זה. וזהו סיפור, עשרת הרוגי מלכות.

אך לפי ראייתנו אנו. הדברים נראים בתחילה כתהום, ולבסוף כמים.

השלמת גאולת ישראל תלויה, בחזרת עשרת השבטים שאבדו לישראל. וכמו שנאמר, והיה ביום ההוא, ייתקע בשופר גדול, ובאו

האובדים בארץ אשור, והנידחים בארץ מצריים והשתחוו לה' בהר הקודש, בירושלים"[11].

אך מי הם האובדים, ומי הם הנדחים? מדוע אלו באשור ואלו במצרים? ומעל הכל, מדוע נאמר 'ובאו... בארץ' ולא 'מארץ'? שכן אם הנביא בא, לתאר את חזרת ישראל לארצו. היה יותר מתאים לכתוב - מארץ מצרים ומארץ אשור.

התשובה לכל אלו, הוא סיפור עשרת השבטים בישראל. שפעמיים איבד עם ישראל, עשרה שבטים. בראשונה אצל יוסף, ב'ויפוזו זרועי ידיו'[12]. ובשנית בגלות עשרת השבטים, לחלח ולחבור. הראשונים - נדחו מעיקרא עוד טרם יצאו לעולם. וזה היה בארץ מצרים. והשניים אבדו, בארץ אשור. אשר על כן, הגאולה השלימה. בה יתקע בשופר גדול, ויומלך ה'. תהיה כשיחזרו הנדחים, שנדחו בארץ מצרים. וכן האובדים, שאבדו בארץ אשור. וכך יחזרו כל הכוחות של עם ישראל - הן הניצוצות שב'נדחי מצרים'. והן הגופות שב'אובדי אשור', לישראל חזרה.

לאור כל זאת, ניתן לבאר. את עניין מיעוט האור, שהיה בימי בראשית. שכל הבריאה כולה, נבראה כבר ביום הראשון. אך יצאה בפועל בכל יום, הבריאה של אותו היום[13]. משכך גם מיעוט הלבנה, ומיעוט אור ימי בראשית. היה כבר ביום הראשון, כשהבדילו לצדיקים לעתיד לבא.

הזמן בו מועט האור באמת, תלוי בשני ימים. שכן ברש"י ישנם שתי גרסאות. האם שימש האור הראשון - בשלשת, או בשבעת ימי בראשית[14]. ונראה ששתי הגרסאות נכונות. שכן ביום הראשון, נברא האור השלם. והוא נחשב ככזה, לכל ימי הבריאה. כיוון שכל הבריאה, נבראה כבר ביום הראשון. אולם בפועל, לאחר חטא האדמה ביום שלישי. מיעט הקב"ה את האור, ביום הרביעי. בכך שמיעט את הלבנה.

וכך רק ביומיים הראשונים, היה האור במילואו. ובלא נדנוד חטא בפועל. וזהו מה שאנו אומרים, בפיוט על עשרת הרוגי מלכות - 'קבלוה משעשי דת יומיים'[15]. כביטוי למציאות השלימה, קודם שנחסרה. שהייתה בפועל, רק ביומיים הראשונים.

וחוזר האור ומאיר עלינו, כבימי בראשית.

והיה אור הלבנה כאור החמה, ואור החמה יהיה שבעתים כאור שבעת הימים, ביום חבש ה' את שבר עמו ומחץ מכתו ירפא[16].

בהחזרת כוחות הגוף והנפש, לכל ישראל[17].

1 - בראשית א, ב
2 - **עַל פְּנֵי תְּהוֹם** עַל פְּנֵי הַמָּיִם שעל הארץ. **וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת** כסא הכבוד עומד באוויר, ומרחף עַל פְּנֵי הַמָּיִם ברוח פיו של הקב"ה ובמאמרו, כיונה המרחפת על הקן - רש"י, שם
3 - בראשית א, ג
4 - אף בזה אנו צריכים לדברי אגדה, ראהו שאינו כדאי להשתמש בו רשעים, והבדילו לצדיקים לעתיד לבא - רש"י, שם
5 - ר"ש בן לקיש פתר קריא בגליות. "וְהָאָרֶץ הָיְתָה תֹהוּ" זה גלות בבל שנאמר (ירמיה ד, כג) "ראיתי את הארץ והנה תהו". "וָבֹהוּ" זה גלות מדי (אסתר ו, ד) "ויבהילו להביא את המן". "וְחֹשֶׁךְ" זה גלות יון שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזירותיהן שהיתה אומרת להם כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלקי ישראל. "עַל פְּנֵי תְהוֹם" זה גלות ממלכת הרשעה שאין להם חקר כמו התהום מה התהום הזה אין לו חקר אף הרשעים כן. "וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת" זה רוחו של מלך המשיח היאך מה דאת אמר (ישעיה יא, ב) "ונחה עליו רוח ה'" באיזו זכות ממשמשת ובאה המרחפת על פני המים בזכות התשובה שנמשלה כמים שנאמר (איכה ב, יט) "שפכי כמים לבך" - בראשית רבה פרשה ב, ד
6 - פני תהום
7 - שמות כא, טז
8 - בשמונה בטבת נכתבה התורה בימי תלמי המלך בלשון יוונית, והחושך בא לעולם שלושה ימים- מגילת תענית
9 - כיון שראה סמאל הרשע שבקש הקב"ה לחתום את החתימה למסור עשרה צדיקים ביד מלכות הרשעה, שמח שמחה גדולה והיה מתפאר לומר נצחתי את מיכאל השר, מיד חרה אפו של הקב"ה על סמאל הרשע וא"ל אי סמאל או רצונך לפטור עשרה חכמי ישראל מהריגה, או תקבל עליך צרעת לעולם הבא, אחד משנים תקבל. א"ל סמאל הרשע לא אפטור עשרה צדיקים מהריגה, ואקבל עלי גזרתך כאשר דברת. מיד חרה אפו של הקב"ה על סמאל, ולא הספיק את דבריו. ער שקרא למטטרון הסופר הגדול השר, ואמר לו כתוב וחתום, ששה חדשים שלמים נגע צרעת שאת וספחת ובהרת ירקון ושחין רע על ארם הרשעה, וגפרית ואש על האדם ועל הבהמה ועל הכסף ועל הזהב ועל כל אשר להם. עד שיאמר איש לחברו - הא לך רומי וכל אשר בה בפשוט, וחברו משיב אין לי חפץ בהם, כי אין לי הנאה מהם - מדרש אלה אזכרה
10 - סנהדרין צח, ע"א
11 - ישעיהו כז, יג
12 - תניא היה ראוי יוסף לצאת ממנו י"ב שבטים כדרך שיצאו מיעקב אביו שנאמר (בראשית לז, ב) 'אלה תולדות יעקב יוסף', אלא שיצא שכבת זרעו מבין ציפורני ידיו. ואעפ"כ יצאו מבנימין אחיו וכולן נקראו על שמו - סוטה לו:
13 - **יְהִי מְאֹרֹת** וגו' מיום ראשון נבראו, וברביעי צוה עליהם להתלות בָּרָקִיעַ. וכן כל תולדות שמים וארץ נבראו ביום ראשון, וכל אחד ואחד נקבע ביום שנגזר עליו. הוא שכתוב אֵת הַשָּׁמַיִם לרבות תולדותיהם וְאֵת הָאָרֶץ לרבות תולדותיה - רש"י בראשית א, יד
14 - שם
15 - עָנְתָה בַת קוֹל מְשָׁמַיִם
אֵם אֶשְׁמַע קוֹל אַחַר אֲהֵפֵךְ אֶת הָעוֹלָם לְמַיִם
לְתֹהוּ וָבֹהוּ אָשִׁית הֲדוֹמַיִם
גְּזֵרָה הִיא מִלְּפָנַי קַבָּלוּהָ מְשַׁעְשְׁעֵי דַת יוֹמָיִם
16 - ישעיהו ל, כו
17 - מדמה את העם בעת ההיא כמי שנשברו עצמותיו ועל השבר הוכה במכאובים ופצעים, וצריך תחלה לחבוש השבר, ואח"כ לרפוא מחץ המכה מבחוץ, כן יחבוש השבר הפנימי, ומכה החיצונית ירפא, שהוא השבת הצלחתם הנפשית והגופנית - מלבי"ם, שם

למה נקנסה מיתה על בעלי חיים?

/ הרה"ג גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א, מח"ס "גם אני אודך"

בפרשתנו כתוב: ותרא האשה כי טוב העץ למאכל, וכי תאוה הוא לעינים, ונחמד העץ להשכיל, ותקח מפריו ותאכל, ותתן גם לאישה עמה ויאכל. (בראשית ג', ו')

ופירש רש"י "גם", לרבות בהמה וחיה. עכ"ל. והסביר השפתי חכמים (ס"ק ו') דאם לא כן למה נקנסה עליהם מיתה. (עכ"ל)

א וכתב אאמו"ר הגאון רבי אלחנן יעקב דוד הכהן רבינוביץ שליט"א, בספרו "עקבי דוד", וז"ל :

ולפי זה קשה ומה עם עופות דגים ושרצים, דעל זה לא כתב רש"י שהאכילה אותם, והרי אנו רואים שהם גם מתים.

ואפשר לומר שבבהמה וחיה נכללו כל הבעלי חיים.

או יש לומר שהבעלי חיים נולדו מלכתחילה על מנת שימותו, ורק האדם שנברא בצלם האלקים, נברא בדעה שיחיה ולא ימות, לולא חטא עץ הדעת.

ולפי זה צריכים להבין, למה מביא רש"י דרש שגם בהמה וחיה אכלו, מה איכפת לי אם אכלו, או לא, כיון שממילא נולדו על מנת שימותו, ולכן קמייתא עדיפא, שבבהמה וחיה נכללו כל הבעלי חיים. (עכ"ל)

ב והנה על עופות, מצאתי בס"ד במדרש רבה שאכלו מעץ הדעת, וז"ל המדרש רבה (בראשית כ', ח') אשר צויתיך לאמר, מהו לאמר, להזהיר את הבהמה ואת החיה ואת "העופות", לא דייך שלא הזהרת אותן, אלא שנתת להם ואכלו. עכ"ל המדרש.

ועל דגים ושרצים, צריכים לתרץ כמו שתירץ אאמו"ר שליט"א שהם נכללו בכלל בהמה וחיה.

ג וידידי הגאון רבי ברוך דדון שליט"א, מח"ס "גם ברוך יהיה", ושא"ס, כתב לי לתרץ, וז"ל,

ראיתי בספר חמדת צבי (בראשית, עמוד י"ד) בשם חידושי הרי"ם החדש, על פרשת נח, שמשחטא האדם בעץ הדעת, נזדהם העולם כולו, והאריך לבאר שגם הדגים הושפעו בזה. יעוש"ב.

והנלענ"ד לבאר, הואיל והרמשים גם הם עצמם נהנים מטעם עץ הדעת, כיון שהם אוכלים את האדם והבעלי חיים אחר מיתתם, והאדם והבעלי חיים עצמם אכלו מעץ הדעת, ועל כן הואיל ויש להם הנאה בכל שהוא מעץ הדעת, משום כך גם הם נקנסה עליהם מיתה. וכן הדבר בדגים, כי כידוע דרך עובדי העבודה זרה בשנים קדמוניות, אף טרם המבול, [וגם מעטים מהם עד ימינו אלו כך נוהגים], היתה להשליך את גופת הנפטרים למצולות ים, וטענו בסכלותם שזו כפרת המת, והיו הדגים נוגסים ואוכלים מן המת, וכן יתכן שבני אדם אשר טבעו בים והדגים אוכלים מבשרם, והואיל ואכלו מן האדם וטעמו בעקיפין מטעם עץ הדעת, גם עליהם נקנסה מיתה. עכ"ל.

סיפור לשבת

בראשי"ת

את המעשה הבא סיפר הרה"ג רבי מאיר מיכאל גרינוולד שליט"א מפיו של בעל המעשה:

לאחר תקופה די ארוכה שלא הרגשתי טוב, שלח אותי רופא המשפחה לבדיקות מקיפות. כשהגיעו התוצאות חשך עלי עולמי. סיכויי ההחלמה היו מועטים מאוד, וחשתי את שעון החול של חיי הולך ואוזל. ידעתי שאני חייב לעשות משהו, להפוך עולם ולשנות סדרי בראשית, כדי שבורא עולם ישיב אותי, בטובו הגדול, לארצות החיים.

בעומדי מיוסר ותוהה, איך ומה לעשות, כיצד לפעול ולהרעיש עולמות, נזכרתי בהשגחה פרטית מופלאה בפירוש 'המאירי' על מסכת בבא קמא דף פ', שאומר שאפילו כל הדלתות סגורות, ע"י תפילה אפשר לשנות סדרי בראשית. נזכרתי גם ברמז יפה ששמעתי: "בראשית" – אותיות ת'ענה ב'כוונה א'מן י'הא ש'מיה ר'בא. על ידי עניית אמן אפשר לשנות סדרי בראשית.

החלטתי להתאמץ בכל כוחי בעניין זה. בקול חנוק אך החלטי, ביקשתי מהרופא להמתין עם הניתוח שלושה חודשים. הרופא הביט בי כאחד שדעתו התבלעה עליו. "אתה נורמלי?" הוא צעק, "אתה משחק עם החיים שלך? בעוד שלושה חודשים כבר לא תהיה בין החיים".

אמרתי בלבי: כן, אני משחק בחיים שלי! אני רוצה לשנות סדרי בראשית, להפוך את הטבע, אין לי מה לעשות בזמן כזה במיטת בית החולים. קבענו להיפגש לאחר שלושה חודשים, אם כי הרופא לא חשב שהפגישה הזאת באמת תתקיים.

אני התחלתי בסדר יום חדש: הלכתי לבית מדרש גדול בקרבת ביתי, שמתקיימים בו מניינים רבים. לא יצאתי לעבודה, רק ישבתי כל היום בבית המדרש. התפילה שלי היתה בכוונה עצומה, עם כל ליבי ונפשי. זכיתי לומר "אמן" ועוד "אמן", ועוד "אמן יהא שמיה רבא", וצעקתי בכל ליבי וריאותיי, שאכן יתגדל ויתקדש שמו יתברך בעולם.

מניין רדף מניין, יום חלף ולמחרת הגיע יום חדש, ואני חטפתי עוד עשרות זכויות של עניית אמן, ועוד שמיעת עשרות קדישים. הרגשתי שאני אוסף יהלומים שמתגלגלים בחוצות, ומכניס אותם לתוך שק החיים שלי.

חלפו שלושה חודשים, ועדיין נותרתי בחיים. התייצבתי בבית החולים, ונכנסתי אל הרופא שרצה לנתח אותי. הרופא לא האמין למראה עיניו, וקרא בקול גדול, "מה? אתה פה? אתה עדיין חי?" הוא שלח אותי לבדיקות חוזרות, ולשמחתי לא היה גבול – הבדיקות היו נקיות!

הרופא התרגז. הוא היה בטוח שאני מתעתע בו, שפניתי לטיפול אצל רופא אחר בבית חולים אחר.

אמרתי לו: רופא יקר, אכן הלכתי לטיפול אצל רופא אחר, הלכתי לרופא כל בשר! סיפרתי לו מה עשיתי בשלושת החודשים שחלפו. סיפרתי על התפילות שהתפללתי מעומק הלב, בידיעה שרק הקב"ה יכול להושיע אותי, וסיפרתי איך אספתי לי אוצר של אמנים וקדישים, ובזכות זה נפתחו לפני דלתות הישועה, והקב"ה שינה עבורי סדרי בראשית.

הרופא היה המום. לתשובה כזו לא ציפה. "עכשיו אני מתחיל להאמין שיש בורא לעולם", הוא אמר בהתרגשות. עיני זלגו

המשך בעמוד הבא...

דמעות של אושר ושל הודיה אינסופית למי שמפתח החיים בידו.

סיפורו של ר' יעקב הכה גלים, וגרם התעוררות גדולה אצל כל מתפללי בית הכנסת שלו. משום שכאשר הגיע אחר כך לביהכ"נ, בעת שענה אמיש"ר הרים שתי ידיים, ביד אחד החזיק את הבדיקות הראשונות וביד השניה את התוצאות שהוא בריא. למול מחזה כזה, כל מילה נוספת כבר היתה מיותרת. הכח של הקדיש, ובפרט של "אמן יהא שמיה רבא", נראה בעליל לעיני כל.

(מתוך 'דרישה וחקירה')

שביבים / שאול שיף

בכל שנה מחדש, פרשת בראשית מזכירה לי את הסיפור על סבתא שלי. כשהייתי ילד, יכולתי לשמוע את הסיפור הזה אלף פעמים ברצף.

זה סיפור על ילדה קטנה שהלכה לאיבוד וחבורת צוענים נודדת חטפה אותה (הסיפור אמיתי לגמרי!), ובנס עבר ליד המחנה שלהם מישהו שזיהה אותה לפי המעיל הסגול שהיא לבשה והחזיר אותה הביתה.

אני זוכר איך היינו משותקים מפחד כששמענו על החטיפה, איך חששנו ודאגנו כשהקרקס של הצוענים התחיל להתרחק מהעיר, ואיך היינו נאנחים בהקלה כשהיא חזרה הביתה. בכל פעם מחדש, אותו סיפור.

הסיפור לא באמת חשוב. יש עוד מיליון סיפורים כמוהו בעולם. חוץ מזה, תמיד ידענו את הסוף הטוב - הרי סבתא שלי היא זו שסיפרה לנו בעצמה את הסיפור... אבל הקשבנו והתרגשנו, כי זה היה סיפור שלנו. וכמו כל סיפור טוב, יש לו קסם כזה שנוגע.

איך זה קשור לבראשית? התורה היא הסיפור שלנו, והנה הוא שוב מתחיל מחדש. אנחנו שוב קוראים איך היה כאן רק "תוהו ובוהו וחושך על פני תהום", והנה הקדוש ברוך הוא מדליק את האור ובורא את השמים ואת הארץ, והנה הוא יוצר את האדם, שבשבילו הכול נברא והבחירה בידיים שלו אם לקלקל או לתקן. אותו סיפור מההתחלה, אבל הסיפור שלנו. (הרב שלום בלוי)

רק מעקה קטן סובב אותם...

/ הרב אליהו שור

דודי, הרה"ח רבי יעקב רבינוביץ שליט"א, משפיע בחסידות באיאן לצאן קדשים, הוא שסיפר לי את הסיפור דלהלן. וליתר דיוק, ולמען לא נשגה בפרטים כלשהם, אף שלח לי את כל הסיפור בכתיבת ידו המדוקדקת. להלן אף נצטט קטעים ממכתבו זה.

רבי יעקב גדל בנערותו בשכונת רמות פולין, שם התפלל תמידין כסדרן ומוספין כהלכתן בקלויז דחסידי באיאן - רוז'ין אשר בשכונת רמות ברחוב מירסקי. התפילות נערכו בהתרוממות ובהתלהבות כמנהג חסידים ואנשי מעשה, בשבתות כבימים טובים בתפילה ל'קבל ברחמים וברצון את תפילותינו!'

באחת השבתות זה קרה. או כלשונו הרהוטה במכתבו: "היה זה אחד מהמראות המפחידים ביותר שראיתי בחיי! באמצע קריאת התורה ביום שבת, בקלויז שבשכונת רמות, אחד המתפללים שהקפיד לעמוד בשעת הקריאה צעק לפתע בקול חנוק בבהלה: 'הצלה! הצלה!' הציבור נבהל ביותר. "מה קרה?" הפנו כולם את ראשם לעברו. "מדוע צריך 'הצלה'?" אף הבעל קורא עצר ממרוצת שטף קריאתו לנוכח קריאת ההצלה הבהולה. ופני כולם היו מופנות לעבר האיש שעצר את הקהל בקריאת 'הצילו'. הלה לא היה יכול להוציא אפילו הגה מפיו, רק באצבעו החווה לעבר הבניין הגדול שממול...

המחזה שנגלה לנגד עיני המתפללים היכם בתדהמה מוחלטת. הפחד הרעיד אותם תוך שיתוק חושים מוחלט. ופיהם היה פעור נוכח המחזה, ואף לסוגרו לא יכלו... מה היה המחזה המפחיד שכה הצמית את הקהל, ומה היו סיבותיו? זאת ניווכח לאחר שנכיר קצת את האזור והסביבה. באיזור מירסקי מול הקלויז המדובר שוכן לו בנין ישיבת הר"ן, בנין גבוה הוא בעל ארבע קומות, והוא שוכן על הר גבוה שמצדו האחד תהום פעורה לרגליו! מחמת גובה הבניין וההר שמתחתיו, הרי שכשהיו עומדים על גגו יכלו להביט להתבונן בכל מרחבי ירושלים רבתי, אפילו בבית המדרש 'בעלזא' הבחינו משם... דא עקא, שהגג, גדר אבנים רחב סביב היה לו, ומשום מה רק מעקה נמוך וקטן סבב אותו, בלא מעקה ראוי הסוגר את המרחב. הוי אומר גדר קטן שאפשר לטפס עליו ללא שום קושי, עם מעקה נמוך מאוד. מתכון בטוח לאסונות!

בכל העיתים היה גרם המדרגות המוביל אל הגג סגור ומסוגר על מסגר ובריח, אך בשבת זו היתה הדלת לגרם זה פתוחה, משום מה...

שני ילדים, אחים, חמודי עין ומשובבי לב, בנים לאחד ממתפללי הישיבה, התגנבו דרכו ועלו אל הגג בשובבות ילדים... קרבו שני הילדים אל גדר הגג, והתפעמו מהמראות המשכרים ומהנופים המשובבים, הן את כל ירושלים ראו דרכו.

האחד גרר כיסא, הצמידו עד לגדר האבנים הנמוך ונעמד עליו

והתבונן באווירה של ירושלים ובאורה, ואילו אחיו התיישב על הגדר ממש (עם מעקה נמוך מאד עליו. מפחיד!) בלא אומר ודברים. כך ישבו שניהם בשלוה מוחלטת ובהנאה גלויה. כאשר, להזכירכם, רק מעקה קטן סובב אותם, ורק את רגליהם הקטנות, אך כל גופם חשוף לרוח השמים ופרציו, וכפסע הוא ביניהם ובין היפך החיים ח"ו! במראה הזה הבחין המתפלל וקריאת הצלה נפלטה מפיו במהרה. בוקה ומבולקה השתררו בקלויז בן רגע. המראה היה נורא ואיום. מראה של שני ילדי חמד שלא טעמו טעם חטא שיתכן שתוך שניות אינם בחיים! כאשר התרסקות השעיר לעזאזל ביום הכיפורים, אך משל תהיה לנוכח מה שעלול לקרות עמם בהתרסקותם לתהום ח"ו! המתפללים איבדו מהרה את עשתונותיהם. חלקם רצו למהר לפתוח את החלונות ולצעוק בקול גדול לילדים שיסוגו במהרה, עקב סכנת החיים הנשקפת למולם. אך קריאה זו היא מתכון בטוח לאסון נוראי תוך שניות, באשר הילדים ייבהלו מאוד ויתחילו להזיז גופם לכאן או לכאן, וכל תזוזה שלהם במיקום הקריטי שלהם - כשרוב גופם נמצא מחוץ לגדר, תרסקם חלילה בצורה מוחלטת אל התהום הפעור! אחרים רצו לצאת לרחוב להזעיק עזרה מכאן או משם, מתכון שיתכן שאף הוא נידון לכישלון, שכן עד שיזעיקו עזרה, הילדים כבר עשויים חלילה להיות ללא רוח חיים. מאחר, שכאמור, כל תזוזה ולו הקטנה של האחים בעת הזאת יכולה להובילם למוות בטוח!

המצב היה נראה אבוד. היו גם מתפלים שלנוכח המחזה המחריד, מיהרו לכסות את ראשם בטליתותיהם, לסגור את עיניהם ולאטום אוזניהם, לבל יהיו עדים או נוכחים לאסון הכבד שעלול להתרחש תוך שניות. בקיצור, אובדן עשתונות מוחלט!!

כאשר בכל העת הזאת יושבים להם שני הילדים על גדר האבן המקיפה את הבניין, רוב גופם חשוף לרוח השמים. וחוץ ממתפללי הקלויז אין איש שרואה אותם ואת האסון הכבד שבדרך... נראה היה שהרכבת כבר יצאה מן התחנה, לדרך אל-חזור ר"ל. הכל התרחש תוך שניות. הבלבול והפחד שימשו בערבוביא, שיתוק השכל ואיבוד העשתונות היו מוחלטים.

היה רק אחד שלא התבלבל. החסיד רבי פסח ברנדווין קראו לו. [במאמר המוסגר מספר דודי: שלדאבונינו נלקח מעמנו ר' פסח זה בהיותו עדיין צעיר לימים. כאשר מלבד לב הזהב שלו שהיה פתוח לכל אחד ואחד, בפרט לשבורי לב, ידע גם להגיש 'עזרה ראשונה' בכל עת מצוא, ויהודים רבים חבים לו את חייהם. חבל על דאבדין"].

ר' פסח לא איבד את עשתונותיו ולו לרגע. מהרה קלט את המצב לאשורו, ומיד לקח את הפיקוד. הוא הורה לכולם להישאר לשבת בשקט, לבל ינסה אחד לצעוק לעברם לא מעבר לחלון, לא מהרחוב. באשר כאמור קריאה זו, זרז היא להביא אל מותם של הילדים התמימים ח"ו. תוך כדי כך הסיר את הטלית מעל כתפיו במהרה, פשט את הבעקיטשע ואת הטלית קטן מעל גופו, זרק את צרור מפתחותיו ארצה, ואף את נעליו חלץ בזריזות, ורץ לעבר הבניין ממול. כל זאת עשה ר' פסח בשניות אחדות תוך הפעלת שיקול דעת מפתיע ובקור רוח מושלם! אף סיבת התפשטותו מכל לבושיו וצרור מפתחותיו הייתה בהשכל ודעה. וזאת כדי שבריצתו אל עבר הילדים ובהשתחלו הגגה, לא ישימו אלו לב אליו. שכן יתכן שאילו ישימו הילדים לב לפתע למבוגר המתקרב אליהם, ייבהלו כהוגן ויזוזו על מקומם. מתפללי הקלויז עקבו בדאגה רבה אחר ר' פסח. כשהם 'משתאים ומחרישים לדעת' היצליח להציל את הילדים ברגע האחרון. או שמא לא. ח"ו. הם רואים אותו שועט אל עבר הבניין של ישיבת הר"ן. מטפס במדרגות המובילות לגג בשקט מוחלט, כשהוא צועד על ארבעתיו, לבל ישמע קולו בבואו אל הגג, שכן אם ישמעו הילדים את קולו, יהיה חלילה האסון בדרך מיד. כך עקבו אחריו בסקרנות רבה מהולה בחרדה עצומה. ולבטח סקרנים אתם. ההצליח ר' פסח אם לא?

נעביר את השרביט לדודי רבי יעקב המתאר את ההתרחשות הדרמטית: "כאשר הגיע ר' פסח אל הגג, רכן על הרצפה כמו נחש, עד שהתקרב אליהם, וכל זאת מבלי שראו או שמעו אותו מתקרב. ואזי התרומם בשקט בשקט מתנוחת שכיבתו, כאשר רק שתי ידיו מורמות אל על. ומבלי שירגישו, לפתו ידיו של ר' פסח את שני הילדים, כשהוא מקיפם ונועלם בידיו לבל יפלו, וכך החזיקם בחוזקה עד שנעמד על רגליו, הורידם בבטחה ושילח אותם לביתם!" אהה. אנחת רווחה התפשטה בקרב קהל המתפללים שראו בסיום כי טוב, והאיך ר' פסח אכן הצליח להציל את הילדים ממוות לחיים!

[רבי יעקב מוסיף במאמר המוסגר: "אגב, אבי מורי הרה"ח רבי שמואל ז"ל שהיה הגבאי של הקלויז, לא נח אחרי מעשה כזה, ועשה הכול, וכעבור אך ימים אחדים, כבר עשו מעקה גבוה סביב כל הגדר!"] עתה בואו ונחשב חשבונו של עולם. ר' פסח אכן הצליח להציל את הילדים. אך את מופע האימים שהתחולל בקרב המתפללים לא הצליח לעצור. שכן, על אף שבמושגי שעון לא התרחשה הדרמה זמן רב, כדקה וחצי התחוללה כל המהומה, לא יותר, אך במקרים כאלו של פחד וחרדה, ובסיטואציה דרמטית שכזו, הרי שכל שניה נדמית היא כנצח. ובפרט במקרה זה שהחשש לילדים הולך וגובר, והאופק להצלה אין. לבטח צרוב מקרה זה בזיכרונם של המתפללים בצרבת של ברזל כשעות של פחד, אימה וחרדה! עתה ננסה לדרג את התנהגותם של כל הנוגעים בדבר וכל המעורבים בסיפור. הנכונה הייתה אם לא? ובאיזו מידה? אין ספק שגיבור הסיפור הוא ר' פסח שלא איבד את קור רוחו, ושלט באירוע בהשכל ובדעת, לדעת מה תפקידו והאיך עליו לפעול. אין ספק שהוא הוא הדוגמא לאדם היודע איך להתנהג בכל מצב. קטן וגדול, לפי הצורך. אין ספק. הוא הבין את העניין, שלט בו, עשה מעשה, והציל חיי נפש של שני ילדי ישראל תמימים וטהורים! שני עולמות שלמים של תינוקות של בית רבן שלא טעמו טעם חטא מעולם! אין זכות גדולה מזו! מצד שני, מתפללי הקלויז הרבים אף הם הבינו את גודל הסכנה, והחרדה תקפה אותם בעוצמה. אך הם לא ידעו לתרגם את הרגשות לשפת המעשה, כאשר מבולבלים היו לנוכח הסיטואציה המחרידה ולכן לא עשו מעשה למען הצלת הילדים. זהו חידלון חושים מסוים לנוכח הנסיבות. ובוודאי אלו שטמנו ראשם בטליתותיהם לבל יחזו באסון המתקרב, אין לך בלבול גדול מזה. (ובכל זאת איננו יכולים לשופטם לכף חובה, הרי במרכזו של אירוע טראגי היו המה שרויים!) היחידים שלא היו בליבם כלל לא פחד ולא מורא, היו איך לא - - - שני האחים!!! הילדים... הם שהיוו את המקור לדרמה הגדולה. הם ישבו בטח, התבוננו בנופים הקסומים בשלוה מוחלטת, ולא חשו בסכנה הגדולה העומדת לפתחם... האם זה בא מהפעלת קור רוח? מיישוב הדעת כלשהוא? לא! לא! ולא! יישוב הדעת והרוגע בו היו שרויים, נבע אך ורק בשל אי ידיעת מצבם ועתידם, בשכלם הקט לא הכירו את אשר עומד לפניהם, ועל כך שבכל רגע הם עלולים לסיים את חייהם! זאת אומרת, שישוב דעתם אינו נחשב למעלה אצלם כלל, רק מרוב חוסר שכלם בא להם כך! לא יהיה זה מוגזם לומר שהסיפור המובא כאן שכל פרטיו אמת , הוא גם משל לרבים מאיתנו, המרותקים להבלי העולם הזה ואינם חשים בתהום הרובצת תחתם...

אין עוד מלבדו

/ הרב יהושע לייבזון

הרה"ג אהרון דיאמנט שליט"א, ראש כולל קבר רחל, מספר מעשה מופלא ששמע מהרב י.ח.ג. שליט"א מנתניה (בעל המעשה ביקש לא לפרסם את שמו):

אבי, הרב ש.ג. זצ"ל בשנת תשכ"ב, בהיותו בן שתיים עשרה שנים, עלה עם הוריו לארץ ישראל. ההורים היו יהודים פשוטים. הרב עובד אדמה שכל שיחו ושיגו ביהדות, הסתכם בשיעור קצר בין מנחה למעריב. הילד בן השתיים עשרה הצליח להשפיע על הוריו שישלחו אותו לישיבת 'באר יעקב'. בישיבה הסתובבו כמה קונטרסים של מאמרים לצעירים מתוך הספר 'שומרי אמונים'. הסגנון דיבר אליו והלהיב את נפשו, והוא החליט להשיג את הספר כולו וללמוד אותו.

בהיותו תלמיד ישיבה תקף אותו חולי מעיים חמור. תוך כמה חודשים מאז התפרצות המחלה, כבר היה מטופל בשלושים ותשעה כדורים. ימים שלמים שכב במיטה בחולשה ולמד את הספר 'שומרי אמונים'. הוא למד ושינן את מאמר 'ביטחון והתחזקות' ואת מאמר 'השגחה פרטית' בעיון ובהעמקה. אין דבר שקורה ללא השגחה. הכל מאת השם יתברך, הכל טוב, אין רע! אבי ז"ל אמר לי פעם, כי במשך חייו הוא חזר על הספר יותר משבע מאות פעמים! זה הציל אותו.

אבא התרפא מחוליו, נשא אישה ובא לגור בעיר נתניה. רבו, הגאון רבי בן ציון אבא שאול זצ"ל, היה מגיע פעם בשנה לנפוש בעיר נתניה, ובאותה הזדמנות היה אבא מבקרו. באחת הפעמיים אמר לו רבי בן ציון זצ"ל: "הגיע הזמן שתעשה משהו למען הקדוש ברוך הוא. יש כאן אלפי יהודים שאינם יודעים דבר ביהדות. תעשה משהו כדי לקרב אותם!".

באותם ימים היתה נתניה כעיר הנידחת, מלבד קריית צאנז. לא היה כמעט זכר ליהדות, והעזובה היתה רבה. "אני אברך צעיר", ענה אבא, "ואין לי שום מושג איך מחזירים בתשובה!".

"זה בסדר", הרגיעו הרב, "אתה צריך לומר רק מה שאתה יודע. כשאתה רואה יהודי תדבר אתו דברים טובים, תחדיר לו קצת אמונה". זו הייתה ההדרכה שאבא קיבל, והוא התחיל. ראה יהודי שאינו שומר מצוות ודיבר אתו דברי אמונה על הרבונו של עולם, בלי לחשוב כיצד דיבורים פשוטים יכולים להשפיע משהו. עם הזמן יהודים התקרבו ושינו את אורח החיים שלהם. נולדו להם ילדים, והם היו זקוקים למוסדות לימוד מתאימים. אבא ראה שמוכרחים לעזור גם בנושא הזה, וכך נפתחו המוסדות בנתניה, לפי הצורך והביקוש. תלמוד תורה, גנים, בתי ספר, שתי ישיבות קטנות, כולל לאברכים ואגף לבעלי תשובה. המוסדות ממוקמים בקריה שמשתרעת על פני שבעה עשר דונם. מי שנכנס לשם מתפעם מהיופי וההדר של המבנים. הבניינים מורכבים מהחומרים היקרים ביותר בעולם, עמודי שיש וגילופים מרהיבי עין. נכנסים לכעין ארמון, שכן כולו נועד לתורה ותפילה ולהתקרבות אמיתית לבורא העולם. מי שראה את הבניינים היפהפיים, ואת ההתנהלות של כל המוסד האדיר הזה, בטוח שיהודי עשיר כקורח עומד מאחורי זה. על כן באתי לספר את סיפורו של אבי שהיה אברך פשוט, לכאורה, שהתחיל מדיבורי אמונה פשוטים, והלך צעד אחר צעד בצניעות ובנעימות שובת לב. ומנין באמת המימון של המפעל האדיר הזה? אבא מעולם לא ביקש שקל מאיש! לא נסע לחוץ לארץ, ותמיד שילם הכול בזמן. שלושים ושתיים שנה הוא ניהל את המוסדות, ומעולם לא אירע שמשכורתו של אי מי התעכבה! הכול על ידי אמונה תמימה. בתחילת הדרך, אחרי שכבר הקים את התלמוד תורה, נודע לו שהבעלים של השטח הצמוד אליו, עומדים למכור אותו לאנשים שרוצים להקים עליו בית ספר מעורב ר"ל. כמה עמל וזיעה משקיעים כדי להוציא יקר מזולל, להביא ילד נוסף לחינוך תורני. מתאמצים כל כך להרחיק את הילדים הרכים והיקרים האלה מהשפעות רעות. אחר כך יבוא בית ספר מעורב במבנה צמוד ויהרוס הכול? לא ייתכן! אבא דיבר עם בעלי השטח ושאל אם יש לו עניין למוכרו דווקא לאנשי בית הספר הוא. "אין שום עניין", אמר הבעלים, "אם אתה רוצה תקנה אתה. תניח מיליון דולר והשטח שלך". "אני קונה", ענה אבא. "מחר אביא את הכסף בעזרת השם". מהירות. זה שם המשחק. אם אבא לא יקנה, החילונים יקנו, וזאת סכנה לכל המוסדות.

לאבא לא היה כסף ולא שום רעיון מנין להביא אותו. אני זוכר את הלילה ההוא עד היום. אבא הסתגר בחדר עם הספר 'שומרי אמונים' ולמד בו. הוא הגיע לפירוש שמביא בשם הבעל שם טוב עם המילים "ברוך הגבר אשר יבטח בהשם, והיה השם מבטחו"- שיש מבטיח, בוטח, ומבוטח. בוטח - הוא האדם הבוטח. מבטיח - הוא הקב"ה שהוא המבטיח. ומבוטח - הוא הסיבה והאופן שהוא בוטח, שעל ידי השתדלות זו יבוא לו הדבר שהוא בוטח בו. ואמר הכתוב "ברוך הגבר אשר יבטח בהשם והיה השם מבטחו", שהוא לא בוטח באיזה סיבה שהיא, אלא בוטח רק בהקב"ה - הוא יהיה הסיבה, והוא אינו צריך לשום סיבה או הכנה להביא לו את כל מה שהוא צריך. אבא הסתובב ואמר את המילים האלה שוב ושוב, ממש בער כאש: "והיה השם מבטחו... והיה השם מבטחו..." כל הלילה התחזק והתאמן, העמיק ושינן, השם מבטחו, השם מבטחו...

הבוקר הגיע. אבא יצא מהבית, והנה פוגש אותו הירקן, אחד האוהדים הגדולים של אבא. "אפשר לתרום למוסדות שלכם?", הוא שאל. "בוודאי", ענה אבא, ולבקשת הירקן הוא נתן לו את חשבון הבנק. כעבור זמן מה מתקשר מנהל הבנק ומיידע אותו על סכום של 000,008,1 דולר שנכנס לחשבון שלו. השטח ניצל, ואת היתרה לקח אבא לבנייה. כיצד מגיע ביום בהיר סכום כסף רב כל כך, לידיו של ירקן פשוט? חמיו גר בלונדון וחי את חייו בחסכנות מרובה. הוא גר בבית שקנה בארבע מאות פונט, ומעולם לא ידעו שהוא מחביא 'קצת' כסף. שבועות ספורים לפני כן הוא לא חש בטוב, וגיסו של הירקן נסע אליו. כשנכנס לאשפוז בבית חולים, הוא הבחין שבכיסו של חמיו יש חבילה של שטרות- שבעים אלף דולר. "של מי זה?", הוא שאל. "שלי"– התברר שהחם הצנוע והכמעט עני, הוא אחד מעשירי תבל, שמבצע את עסקאות הנשק הגדולות ביותר באירופה. הוא היה ניצול שואה, ומחמת הפחד שנשא עימו הוא התחבא כל כך, שאפילו לא חתם בעצמו על המסמכים שלו. שני גויים יפנים היו מורשי חתימה, ואם לא הגילוי האגבי של חפיסת השטרות, הם היו יורשים אותו חוקית, בלי להשאיר פרוטה למשפחתו. הגיס סידר מיד שהירושה תעבור לילדים, ואחרי כמה שבועות הוא נפטר.

כמה שבועות אחרי התרומה המופלאה, באותו בוקר גורלי להצלת השטח, סיפר הירקן לאבא שהוא עשה את כל החשבונות, הוא רוצה לתת את המעשרות למוסדות שלו. "ככה יהיה לך שקט כמה שנים, ותוכל לשבת על התורה ועל העבודה". בכמה כסף מדובר? תקשיבו טוב: עשרים מיליון דולר מעשרות!

ועכשיו תקשיבו טוב יותר. אבא ענה לירקן: "אני לא לוקח את זה! לא מחפש שקט! לקחתי את המיליון ושמונה מאות כשנזקקתי לזה, אבל עכשיו איני צריך, וכשאצטרך הקב"ה ישלח לי. אני מפחד

לקחת את הכסף. כל השנים אני עובד על אמונה וביטחון, ועכשיו אתה בא 'לסדר' אותי?"

אבא הזמין את הירקן לשבת אתו, ולחלק את המיליונים למוסדות תורה וקירוב.

אבא לא למד כל יום שיעור במשך חמש דקות, אלא חי עם האמונה יומם ולילה, וכל פעם נשלח מושיע מהשמיים. היה עשיר בארה"ב ששמו דניאל אימריס, מיליארדר שזכה בארבע בנות, וכולן חזרו בתשובה. אחת מהן גרה בנתניה. הוא חילק את הירושה כשהוא חי, כי לפי חוקי ארה"ב אם לא מחלקים בחיים, חלק גדול להולך למדינה.

בעלה של הבת בנתניה הוא מהאוהדים הגדולים של אבא, והוא תרם שני בניינים. הוא רצה לתת לאבא גם מיליון דולר ביד, "שיהיה לך לשוטף", ואבא לא הסכים לקחת! וכך הסביר: "אסור שיהיה לי כסף מיותר בבית. אני לא רוצה להפסיד את הקשר עם הקב"ה, את האמונה, את הקיווי, את הביטחון, את התפילות"...

כשהייתי אברך צעיר, הגיע פעם סכום כסף גדול מאוד. אבא לקח כמה שהוזקק לו באותו זמן, ואת השאר חילק. אני כבר ניהלתי איזה מוסד, ונדהמתי לשמוע שאני לא מקבל כספים. באתי אליו למחרת וטענתי: "אבא, לכולם אתה מחלק, ואותי, את הבן שלך אתה שוכח?!"

אבא ענה לי: "בני חביבי! דע לך שאני אוהב אותך יותר מכולם. בכוונה לא נתתי לך, כי אני רואה שאתה בתחילת הדרך, והאמונה לא מספיק מוחשית אצלך. לכן לא זכית לקבל, תעבוד עוד כמה שנים על הביטחון ותראה שהקב"ה ייתן לך הכול!".

והוא באמת נותן הכול. אבא זצ"ל הלך לעולמו לפני שמונה שנים. הבן החשוב, ר' י.ח. ממשיך לנהל את המוסדות באותה שיטה. אינו מבקש דבר מבשר ודם, והקב"ה שולח לו את המשכורות לכולם כל חודש. השם יהיה בעזרתו הלאה, שיוכל להגדיל תורה ולהאדירה, מתוך אמונה וביטחון כמו שאביו לימד אותו.

הרה"ג ר' אהרון דיאמנט שליט"א מוסיף: בתחילה חשבתי שהיהודי הוא איזו נשמה מזמן אברהם אבינו. איך יכול להיות דבר כזה בימינו? אבל אני רואה שהוא גם הוריש את דרכו לילדים! לא מדובר באיזה דרגות של רוח הקודש, מדובר באמונה פשוטה! תמימה! כל אחד יכול! הספר 'שומרי אמונים' אינו עוסק בכוונות ובייחודים גבוהים, זהו ספר הכתוב בשפה שווה לכל נפש. כשיש מצוקה - מה עושים? לוקחים ספר בענייני ביטחון ומאמצים אותו!

כתבתי את הסיפור הזה, ותליתי אותו בבית המדרש של 'תולדות אברהם יצחק'. כמה ימים אחר כך, בשבת, פנו אלי חמישה אברכים, וכל אחד לחוד סיפר לי שהוא החליט ליישם את השיטה, וראה ישועה בעיניים: אחד בשידוך, אחד בפרנסה, אחד ברפואה. פשוט שזה כך כשחוזרים אמונה ואמונה בלי חכמות. "ברוך הגבר אשר יבטח בהשם, והיה השם מבטחו"!!

(מתוך עלון 'השגחה פרטית')

התבוננות בדברי אור החיים בפתיחת חיבורו

/ הרב שמעון ממן שליט"א

ב"ה שאנחנו זוכים מידי שבוע לטעום ממתיקות אמרותיו חידושיו וביאוריו של רבינו אור החיים הקדוש, ועתה בפרוס השנה החדשה הבעל"ט, זוכים לסיים את תורתינו הקדושה, ושוב לחזור חלילה אל תחילת ספר בראשית. להורות לכל שאין סוף וסיום לתורה, וככל שנחזור שוב ושוב על התורה הקדושה, נזכה להבין ולהתבונן באורה מה שלא זכינו לראות עד כה.

וראה היאך פתח רבינו אור החיים את פירושו לתורה, בעזר יוצר אורה אבאר פירוש התורה, לייחד שמו הנורא אשר עשאני מראשית. ויעצני וקראני ראשית לעסוק בנועם ראשית, אתחיל לבאר ספר בראשית. נפתחו השמים ואראה מראות אלקים בורא קצות הארץ, ואתבונן במה שהורשיתי להתבונן בפתח דברי קדוש, והעירותי ממזרחה של תורה, עכ"ל.

הנה זולת ההקדמה הארוכה שכתב רבינו אור החיים בראש ספרו, ראה לכתוב גם זאת ההקדמה הקצרה סמוך ונראה לפתחית חבורו. ללמדנו מוסר ויראה, כי ראשית חכמה יראת ה'. וחכם הבא לחבר ולהוציא ספר לרשות הרבים, חייב להיות מלא וגדוש ביראת שמים על מנת שיתקיימו ויתקבלו דבריו בעיני בני האדם. כי ראשית חכמה היא יראת ה', כמ"ש יראת ה' היא אוצרו. כלומר, שהרוצה שחכמת תורתו תתקיים חייב להניחה בתוך אוצר של יראת שמים, שהיא האוצר המתאים לשמירת התורה. וזאת צריך להכיר כל חכם, שכל דבר חידוש שזוכה לחדש אינו בכחו האישי אלא מתנת ה' היא לו שזיכה לו. זאת ועוד צריך ללמוד וללמד לשמה, על מנת לייחד שמו יתברך. שעל ידי כל דבר תורה שיורד לעולם ומתחדש על ידי בני האדם בכל דור ודור, מתייחד ומתגדל שמו של הקב"ה. שהרי הקב"ה והתורה אחד הוא, שכן כתב רשב"י בזוה"ק פעמים רבות, שכל התורה כולה היא שמותיו של הקב"ה. ועוד שמתגדל שמו של ה', ע"י שמראים לכל את גודלה של התורה כמים שאין להם סוף.

ועוד מתבאר מדברי הקדמת רבינו, שבמתן תורה ניתנה רשות לעם ישראל, להבין ולחדש בתורה לפי הבנתם, ובכל דור ודור מתחדשים עוד ועוד חידושים אין סוף. ואמרו חכמינו אין לך בן חורין אלא מי שהוא עוסק בתורה. ואמרו בזוה"ק על הכתוב "אשרי ארץ שמלכך בן חורין" זהו רשב"י שיכל לחדש בתורה מה שרצה. וביאור הדברים,

שאדם גדול בתורה היודע היטב את כל חלקי התורה, הוא בן חורין האמיתי. כיון שיכול לדרוש ולחדש בתורה מה שעולה על לבבו, ואינו חושש אולי הוא טועה. כיון שיודע הוא את כל דברי התורה באר היטב, ואינו מוצא סתירה לדבריו.

ואחר הקדמתינו הקצרה הזאת, לראות את גודל הענוה של רבינו ומטרת חיבורו לייחד את שם ה'. נראה להתבונן קצת בפירושיו לתיבה הראשונה בה פותחת תורתינו הקדושה.

רמזים בתיבת בראשית

[א] ידוע מה שאומר הזוה"ק שה' הסתכל בתורה וברא את העולם, וכתוב "אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי" ומכאן למדו רז"ל שאין קיום לעולם בלא עסק התורה בכל רגע ורגע. ולכן אמרו (שבת קיד.) שתלמידי חכמים נקראו בונים, על ידי שלומדים את התורה שפיהם ובלבבם. וזהו שדרשו חז"ל על הכתוב "ואהיה אצלו אמון", אל תקרא אמון אלא אומן, לרמוז ולהודיע לכל היאך העולם נברא על ידי התורה.

[ב] בראשית ב' ראשית, כלומר שבא לרמוז על שני סוגי יראת ה', יראת העונש- שהאדם ירא לעבור על רצון ה' כדי שלא יעניש אותו. ויראת הרוממות- שהאדם ירא מלעבור על רצון ה' עקב רוממות ה', היאך יעיז לעשות נגד רצון השי"ת אשר מלא כל הארץ כבודו. וה' הכין אותם ב' סוגי יראות לקיום העולם. ואת שניהם רמזן כאן, את יראת העונש רמז בתיבת "אלוקים" כי היא יראת הדין שקום ה' למשפט. והשנית נרמזה בכתוב "את השמים ואת הארץ" על דרך הכתוב "כי אראה שמיך" ואמרו בזוה"ק שיראת הרוממות תיכנס בלב האדם המשכיל, כשיתבונן במעשה שמים וארץ, מה גדלו מעשי ה', ואז ירא מגדולת הבורא ית"ש. ועוד אפשר להוסיף שלכן נרמזו ב' סוגי היראה בתיבת בראשית, כיון בהיראה היא ראשית להשגת החכמה, כמ"ש "ראשית חכמה יראת ה'".

[ג] יבואר על פי מאמר חז"ל, כל מי שיש בו יראת שמים דבריו נשמעים. והסיבה לזה, כי הירא את ה' מדבר ומוכיח את חבירו מתוך נפשו הטהורה, ולכן נפשו של השומע מקבלת את הדברים. אבל אדם שאין בו יראת שמים, נמצא שאינו מדבר מתוך צחות הנפש אלא מתוך גופו העכור, שאין להם שום שייכות לנפש הטהורה, ולכן אין דבריו מתקבלים בעיני שומעיו.

זהיר בממון חברו

הרב בן-ציון אבא שאול זצ"ל (כ"ט בתמוז ה'תרפ"ד, 31 ביולי 1924 - י"ט בתמוז ה'תשנ"ח, 13 ביולי 1998) היה ראש ישיבת פורת יוסף בירושלים ופוסק הלכה. תלמידיו מספרים עד כמה היה הרב זהיר בממון חברו. לפניכם 3 סיפורים, מתוך הספר 'רבנו האור לציון' על מידת הנקיות של הרב זצ"ל.

1. "אני שכיר, עושה מה שראש הישיבה אומר" - פעם הודיע הרב אבא שאול לתלמידיו בישיבת 'פורת יוסף' כי ב'זמן' הבא הם יתחילו ללמוד מסכת מסוימת. כתגובה, הביעו חלק מהתלמידים מורת רוח: "כבר למדנוה בעבר", טענו, "ואף שאין להשוות את רמת הלימוד בין הפעם הראשונה לשניה, אנו מעוניינים ללמוד מסכת אחרת, שעדיין לא זכינו ללמדה".

הרב אבא שאול האזין לדבריהם בסבלנות, וענה בנועם: "אילו אני הייתי המחליט, הייתי שוקל את הבקשה. אבל איני אלא פקיד. אני עושה מה שראש הישיבה (הגאון רבי יהודה צדקה זצ"ל) אומר לי לעשות", אמר בענוותנותו. "איני זז ימין ושמאל: אומרים לי ימינה, אפנה לימין. שמאלה, אפנה לשמאל. ראש הישיבה הורה ללמד מסכת זו, אלמד מסכת זו! יתר על כן: גם אם יאמר לי ללמוד דף גמרא אחד כל החיים, אלמדו!"

2. "אני שכיר. בא בזמן ויוצא בזמן!" - אחד מתלמידיו, הרב משה אריה, מספר כי הוא זוכר את הרב אבא שאול מגיע למסור שיעור בישיבה, גם כשהוא קודח מחום. כן, הרב אבא שאול היה מוהל מומחה. הוא ייקר מאוד את המצווה והיה הולך למרחקים על מנת לזכות ולמול תינוקות טהורים.

עם זאת, התנה תנאי למי שביקש ממנו שיבוא למול את הילד: "לא על חשבון זמני הישיבה! או בשמונה וחצי בבוקר, לפני השיעור, או בצהריים, לאחריו". היו לט מעט מקרים בהם נקבעה הברית לשעת בוקר מוקדמת, וכשהגיע הרב וראה שעדיין המשפחה לא הספיקה להתארגן, הוא קם ויצא לישיבה: "אני ממהר לשיעור, אני שכיר", התנצל.

על לשונו היה שגור המשפט: "אני שכיר. בא בזמן ויוצא בזמן!" תלמידיו מספרים כי לאמיתו של דבר היה נשאר גם הרבה אחרי שסיים למסור את שיעורו.

3. "רצוני להיכנס לדירה כשהיא נקיה מכל חוב" - סיפור מרגש סיפר הקבלן שבנה את דירתו של רבנו זצ"ל ברחוב סורוצקין. "הרב שילם את מחירה של הדירה לפי התקדמות שלבי הבניה כמסוכם, ובסיום הבניה קיבל את המפתח", סיפר הקבלן. "באותו יום הרים הרב אבא שאול טלפון אל הקבלן וביקש לשוחח עמו".

הקבלן, שחשש שמא התגלו ליקויים בדירה, הציע לרב כי הוא יבוא לביתו, אך הרב אבא שאול השיב בפסקנות: "לא. אני בא אליך".

כעבור שעה קלה התדפק הרב בפתח ביתו של הקבלן. "ראה, שילמתי את כל הכסף וקיבלתי את המפתח", אמר הרב.

- "כן, ודאי - אם יש איזו תלונה, איזה תיקון, רק יאמר. נבצע מיד!"

- "איני יודע, זאת עוד נראה. אבל אני רוצה לעבור מחר לדירה החדשה"

- "בשעה טובה ומוצלחת!"

- "אמן. ורצוני שתאמר לי האם נותר איזה חוב. האם יש איזו תוספת, האם יש איזו טענה. רצוני להיכנס לדירה כשהיא נקיה מכל חוב ותשלום!"

- "לא, מה פתאום, אין כלום. הכל שולם!"

- "אתה בטוח? תחשוב, תסתכל בתיק, תנסה להיזכר. אולי ביקשנו משהו חריג, אולי תוספת בניה או איכות. אני מבקש ממך, אל תסתיר ממני, אשלם עד הפרוטה האחרונה. אל תמנע ממני מצווה!"

- "לא, לא מגיע מאומה!"

וידא הרב שוב ושוב שלא נותר לו כל חוב כספי, עד שנחה דעתו.

בירך, והלך.

מסכם הקבלן: "בניתי ומכרתי מאות דירות, אם לא אלפים. ומעולם לא ארע שבא קונה ודחק בי להיזכר, אולי יש איזו יתרת חוב או תוספת מחיר".

בסוד שיח

כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות

עריכה גרפית - גיל ויין

נשמח לקבל תגובות והערות מהקוראים
בדוא"ל: besod@013net.net